

Dr inż. Marek Smoleń

Katedra Ekonomiki i Zarządzania
Uniwersytet Rzeszowski

Sprawność procesów gospodarczych w Polsce w warunkach globalnego kryzysu

WPROWADZENIE

Diagnoza procesów gospodarczych jest kluczowym obszarem nauk ekonomicznych XXI wieku. Analiza taka jest jednym z fundamentalnych czynników długookresowego wzrostu i rozwoju poprzez wpływ na zachowania ekonomiczne podmiotów różnicujących tempo wzrostu gospodarczego w Polsce.

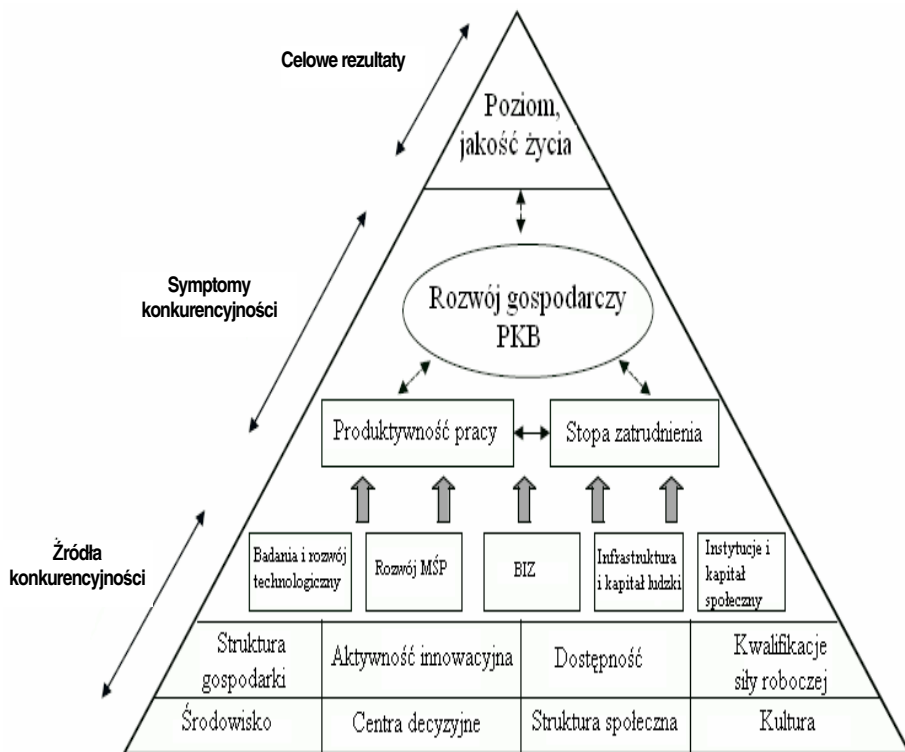
Na kształtowanie parametrów wzrostu gospodarczego istotnie wpływa mechanizm budowania przewagi konkurencyjnej, która jest cechą diagnozującą gospodarujące podmioty z punktu widzenia osiągniętych wyników oraz potencjalnych zdolności do ich osiągnięcia w przyszłości. Jest to cecha kojarzona z ogólnym dobrobytem i sukcesem gospodarczym, gdyż lepiej być konkurencyjnym niż pozbawionym tej cechy [Bossak, Bieńkowski 2004, s. 18]. Perspektywy terytorialnej konkurencji oceniane są najczęściej według zdolności gospodarki do zrównoważonego rozwoju w długim okresie oraz do podnoszenia poziomu życia i realnych dochodów obywateli [Garelli, 2006, s. 32].

Celem opracowania jest prezentacja zmian wartości produktu krajowego brutto w Polsce jako miernika oceny dynamiki wzrostu gospodarczego, począwszy od uwarunkowań regionalnych po wymiar międzynarodowy. Sprawność procesów gospodarczych oznacza ich skuteczność oraz ekonomiczność. W opracowaniu zaprezentowano diagnozę tego parametru oraz zaprezentowano prognozę do 2012 roku. Miernik ten odgrywa istotną rolę w analizach porównawczych, a także w kształtowaniu opinii dotyczących kondycji gospodarki, które kształtują zachowania przedsiębiorców, samorządowców a także potencjalnych inwestorów.

DETERMINANTY ROZWOJU I KONKURENCYJNOŚCI GOSPODARKI

Zgodnie z terminologią Unii Europejskiej syntetycznym miernikiem konkurencyjności gospodarczej terytoriów (państw, czy regionów) jest wartość PKB *per capita*, a podstawowymi zmiennymi objaśniającymi są przede wszystkim zmiany w produktywności pracy oraz stopa zatrudnienia. Ten sposób podejścia

do konkurencyjności gospodarczej prezentuje się często w formie kapelusza, drzewa lub piramidy, gdzie u podstawy znajdują się źródła konkurencyjności, w środkowej części produktywność, rozwój gospodarczy, a dalszej części wyniki osiągnięte przez konkurencyjną gospodarke, czyli poziom dobrobytu życia.

Rysunek 1. Elementy procesu budowania rozwoju gospodarki

Źródło: opracowanie na podstawie: [Trebuña, 2008; Lukovics, 2007].

Podkreślić należy, że dysponowanie tymi zasobami nawet w odpowiedniej relacji nie jest wystarczającym kryterium do podnoszenia konkurencyjności. Ważny jest sposób wykorzystania tego potencjału. Istotną rolę w budowaniu konkurencyjności odgrywiają czynniki instytucjonalne, które należą do grupy tzw. aktywnych czynników konkurencyjności wpływających na sposób i sprawność wykorzystania zasobów [Bieńkowski, 2006, s. 62].

W 2003 roku wzrost PKB wyniósł 3,8%, w 2004 – 5,3%, w 2005 – 3,4%, 2006 – 5,8%, 2007 – 6,5%, 2008 – 4,8%. Produkt krajowy brutto w III kwartale 2009 roku wzrósł o 1,7% wobec 1,1% w poprzednim kwartale. Po 9 miesiącach 2009 roku PKB wyniósł 1,2% i to w jedynym kraju Europy. Wzrost w całym 2009 roku szacowany jest na około 1,5%, a w przyszłym nawet o 4%. Sytuacja ta

spowodowała, że polska gospodarka stała się w 2009 roku 6. gospodarką w strukturze Europy, po gospodarce Niemiec, Wielkiej Brytanii, Francji, Włoch i Hiszpanii. W ujęciu nominalnym PKB wyniósł 331 493,8 mld zł. Głównym czynnikiem wzrostu PKB był popyt zagraniczny, którego wpływ na tempo wzrostu wynosił 3,0 pkt proc. oraz spożycie ogółem – wpływ 1,6 pkt proc. Negatywny wpływ miała akumulacja –2,9 pkt proc. w tym popyt inwestycyjny – 0,3 pkt proc.

Popyt krajowy w III kwartale 2009 roku był niższy o 1,2 %. Spożycie ogółem w III kwartale było wyższe o 2%; w tym spożycie indywidualne o 2,2%, a spożycie publiczne wzrosło o 1,5%. Nakłady brutto na środki trwałe w III kwartale 2009 roku były niższe o 1,5% niż przed rokiem. Stopa inwestycji (relacja nakładów brutto na środki trwałe do produktu krajowego brutto w cenach bieżących) wyniosła 19,5% wobec 20,5% przed rokiem.

Według danych EUROSTATU z listopada PKB w III kwartale 2009 roku zmniejszyło się o 0,2% w porównaniu do poprzedniego kwartału w całej UE i o 0,4% w strefie euro. W ujęciu rocznym PKB spadł w III kwartale 2009 roku o 4,3% w całej UE, a 4,1% w strefie euro. Informacje EUROSTATU dotyczą 18 z 27 członków UE, zabrakło między innymi informacji z Polski. W żadnym z uwzględnionych 18 krajów nie zanotowano wzrostu. Najniższy spadek odnotowano w Grecji – 1,6%, a największy na Litwie –14,3% i w Estonii – 15,3%.

Problematyka dotycząca źródeł i determinant przewag konkurencyjnych nie jest jednoznaczna. Poglądy w tej kwestii i doktryny ekonomiczne ulegają zmianie na miarę nowych czasów. Kluczowym jednak problemem jest osiągnięcie tej przewagi, która warunkuje przetrwanie i rozwój [Obłój, 2007, s. 22]. Istotą tej przewagi w przedsiębiorstwach jest trwale osiąganie ponadprzeciętnej rentowności (wartości dodanej). Stworzony przez Portera „model pięciu sił” dotyczy natężenia konkurencji w sektorze.

Jak podaje M. Porter [Porter, 1992, s. 50] istnieją trzy potencjalnie skuteczne strategie, za pomocą których można uzyskać wyniki lepsze od innych. Jest to między innymi wiodąca pozycja pod względem kosztów całkowitych, zróżnicowanie i koncentracja. Przystępując do analizy konkurencyjności można wykorzystać metodę rombu konkurencyjności Portera. Decydującymi czynnikami endogenicznymi określającymi konkurencyjność gospodarki będą te, które są zdefiniowane na poszczególnych polach.

Pole 1 – strategia, struktura, rywalizacja przedsiębiorstw – rozwojowe strategie, elastyczna struktura i wysoka zdolność do rywalizacji wykazywana przez przedsiębiorstwa działające na danym obszarze.

Obszar 2 – czynniki finansowe, ludzkie, środowiskowe – występujące na danym obszarze czynniki o charakterze finansowym, kapitałowym, dostępności pieniądza i kredytu, jakość zasobów ludzkich oraz jakość środowiska naturalnego.

Wymiar 3 – silny popyt wewnętrzny – występowanie na danym obszarze silnego popytu wewnętrznego, który jest motorem rozwoju miejscowych przed-

siębiorstw oraz ich nowych produktów. Popyt lokalny poniekąd wyprzedza popyt zewnętrzny.

Strefa 4 – wiązka kooperacyjna przedsiębiorstw – występowanie silnych powiązań kooperacyjnych pomiędzy lokalnymi przedsiębiorstwami, które mają charakter wymiany tak wewnątrz- jak i międzygałęziowej. Jest rezultatem, a zarazem przyczyną dynamicznego rozwoju branż i specjalności. Podnoszenie poziomu konkurencyjności jest równocześnie wyzwaniem dla wszystkich regionów z uwagi na znaczny dystans, który je dzieli od rozwiniętych pod względem gospodarczym regionów Unii Europejskiej.

Koncepcja ta poddawana jest często krytyce, gdyż nie uwzględnia wystarczająco sprawnie zmian granic sektorów na skutek procesów umiędzynarodowienia i internacjonalizacji. W koncepcji przewagi konkurencyjnej opartej na zasobach i kompetencjach ma miejsce przesunięcie akcentu na materialne i niematerialne wewnętrzne zasoby przedsiębiorstwa pozwalające uzyskać rentę z tytułu zróżnicowania [Ethiraj, Kale, Krishnan, Singh, 2005, s. 28; Schreyogg, Klieisch-Eberl, 2007, s. 910]. Podkreślić należy, że zarówno koncepcja Portera, jak i koncepcja zasobów i kompetencji są komplementarnie powiązane [Jenkins, 2005, s. 43]. Pochodną tej koncepcji jest stosunkowo nowa koncepcja oparta na wiedzy. Obecnie rozwój bazuje szczególnie na wiedzy technologicznej, gdzie ma miejsce aplikacja produkcyjnego wykorzystania wiedzy przez organizacyjne „uczenie się”. Ważnym źródłem przewagi konkurencyjnej jest ta, którą osiąga się na bazie innowacji. Jest ona głównym elementem przedsiębiorczości, a także prowadzi do zmian organizacyjnych [Wagner, Hansen, 2005, s. 830]. W warunkach procesów globalizacyjnych istotną koncepcją przewagi, szczególnie w wymiarze międzynarodowym jest budowanie przewagi na relacjach i zachowaniach uczestników w sieci, przyczyniają się one do osiągnięcia „renty relacyjnej”, czyli dodatkowego zysku [Capaldo, 2007, s. 582]. Nowe typy struktur organizacyjnych w tym sieciowych opartych na nowych technologiach informatycznych powodują formalne zacieranie granic [Phelps, 2007, s. 18]. W obecnych warunkach osiąganie ponadprzeciętnych wyników ekonomicznych jest wynikiem osiągnięcia trwałej przewagi w syntetycznym wymiarze.

Konkurencyjność charakteryzuje się tym, że można ją stosować do pojedynczego produktu, podmiotu gospodarczego, branży, regionu czy całej gospodarki narodowej [Wyźnikiewicz, 1997, s. 6] W gospodarce rynkowej nie tylko podmioty gospodarcze, ale również regiony starają się podnieść swoją konkurencyjność i atrakcyjność rynkową. Konkurencyjność jest oznaką zdolności do dostarczania towarów i usług na określony rynek w określonym czasie i formule poszukiwanej i akceptowanej przez nabywców po cenach, które są co najmniej tak korzystne lub bardziej niż ceny oferowane przez innych potencjalnych dostawców. Miarą zdolności konkurencyjnej regionu jest także ukształtowanie gospodarki lokalnej, aby gwarantowała odpowiedni poziom dochodów realnych jej mieszkańcom [Smoleń, 2009, s. 46].

Rozwój jest ciągiem zmian ukierunkowanych i nieodwracalnych, dokonujących się w strukturze obiektów złożonych, czyli systemów. Ciąg ten ma w zasadzie charakter długotrwały i składa się z faz, stadiów lub etapów. Długotrwałość tych zmian, jak i podział na fazy ma charakter względny i zależy od rodzajów systemów. Rozwój jako ciąg zmian ma charakter ukierunkowany lub jednokierunkowy, lecz ukierunkowanie zmian wcale nie ogranicza się tylko do aspektu ilościowego (wzrostu/spadku pewnych cech obiektu), obejmuje też przemiany obiektów, a zwłaszcza powstanie nowych własności [Chojnicki, 1989, s. 112].

Wszystkie zjawiska gospodarcze, to znaczy procesy produkcji, wymiany, konsumpcji i podziału zachodzące w skali lokalnej składają się na pojęcie gospodarki lokalnej. W szerszym znaczeniu do gospodarki lokalnej zaliczamy działalność wszystkich podmiotów gospodarujących na danym terytorium, niezależnie od źródeł ich działania i zakresu ich oddziaływania. Gospodarka lokalna może mieć charakter wiejski lub miejski. W pierwszym przypadku dominujące znaczenie ma rolnictwo, leśnictwo i inne dziedziny o charakterze przestrzennym powiązane ze środowiskiem przyrodniczym. Gospodarka miejska zaś skupia przede wszystkim mieszkalnictwo, gospodarkę komunalną, przemysł i usługi [Adamowicz, 2003, s. 13].

Cele rozwoju regionalnego mają charakter uniwersalny, jednakże w określonych warunkach dokonuje się ich konkretyzacja. Każdy układ lokalny i regionalny ma swój zestaw celów odpowiadający istniejącym możliwościom i oczekiwaniom [Potoczek, Jachowicz, 2005, s. 115]. Podstawowe cele rozwoju powinny być rozpatrywane w następujących wymiarach [Wojtasiewicz, 1995, s. 177]:

- zaspokojenie podstawowych potrzeb mieszkańców,
- wykorzystanie posiadanych zasobów oraz istniejących możliwości,
- zapewnienie integralnego rozwoju.

Z realizacją tych celów wiążą się określone zadania, które dokonywane są w czterech płaszczyznach: gospodarczej (rozwijanie różnych form przedsiębiorczości), politycznej (możliwość wyznaczania kierunków rozwoju), społecznej i kulturalnej (możliwość przedstawienia przez społeczności lokalne swoich poglądów, potrzeb i kierunków rozwiązywania problemów).

Rozwój, jako stały cykl zmian, jest zjawiskiem bardzo złożonym, na który składają się różnorodne procesy. Z kolei cele rozwoju w sferze społeczno-gospodarczej powinny uwzględniać dążenia i oczekiwania regionalnej społeczności. Co więcej – realizacja rozwoju regionalnego wymaga włączenia w ten proces szeroko pojmowanej społeczności lokalnej. Jest to niezbędne ze względu na konieczność zrozumienia tej społeczności oraz konieczność podejmowania takich działań na rzecz rozwoju regionalnego jak:

- mobilizacja społeczności lokalnych wokół podejmowanych zadań,
- dostrzeżenie w realizowanych programach rozwoju lokalnego korzyści indywidualnych i ogólnospołecznych,
- identyfikowanie się z działaniami na rzecz tegoż rozwoju.

Rozwój regionalny polega na tworzeniu nowych wartości. Treścią tego rozwoju jest rozwój gospodarczy, obejmujący korzystne zmiany ilościowe oraz przemiany jakościowo-strukturalne [Grzebyk, 2003, s. 34], a także poprawę warunków życia mieszkańców, którym jest zapewnienie dostatecznej liczby miejsc pracy i dochodów z tytułu zatrudnienia, gwarantujących długoterminowe bezpieczeństwo finansowe i socjalne, a tym samym wzrost poziomu jakości życia. Najprostsza metoda zrozumienia procesów rozwoju regionów polega na wyszukiwaniu czynników i przeszkód wzrostu regionalnego.

Do czynników warunkujących rozwój regionalny można zaliczyć [Von Stackelberg, Hahne, 1998, s. 24–26]:

- warunki naturalne,
- możliwość dysponowania czynnikami produkcji: ziemią, pracą i kapitałem,
- efektywność podaży i rynku zbytu: położenie geograficzno-gospodarcze i uławiania komunikacyjne,
- postęp techniczny,
- skalę dochodów,
- powiązania pierwotne i wtórne,
- środowisko regionu, środowisko społeczne, atrakcyjność rynku mieszkaniowego i wartość wolnego czasu.

Wzrost gospodarczy jest z natury zróżnicowany, w związku z czym przynosi on nie tylko skutki ekonomiczne, ale też społeczne dla całej gospodarki przestrzennej. Jeśli więc formułuje się pogląd o rozwoju gospodarki światowej czy gospodarki narodowej, to jednocześnie rodzi on pytanie o stopień i przyczyny istniejących różnic w poziomie rozwoju regionów, a każda próba uogólnienia rozwoju w skali całej gospodarki, może być podważona przez odmiennosc rozwoju w skali regionalnej, albo przez opracowania monograficzne wykazujące specyfikę regionów. Pozwala to przenieść paradygmat wzrostu z narodów na regiony. Podział globalnej gospodarki na centrum, semiperyferie i peryferie, uzasadnia jego trwałość zdeterminowaną strukturą ekonomiczną, niskim potencjałem gospodarczym, hierarchicznym uzależnieniem od centrum aktywności gospodarczej. Nawet, jeśli w pewnym okresie następuje przyspieszenie wzrostu gospodarczego, to i tak ze względu na ich niską efektywność peryferie pozostaną ciągle na tym samym poziomie rozwoju [Kociszewski, 2002, s. 185–186].

Coraz szerszy udział gospodarki Polski w systemie gospodarki nie tylko europejskiej, ale i ogólnoswiatowej, wywiera wpływ na poziom i tempo rozwoju poszczególnych regionów kraju. Konsekwencją tego procesu jest kształtowanie się struktury przestrzennej Polski, charakteryzującej się pogłębianiem zróżnicowań regionalnych. Obserwuje się, że niektóre miasta i regiony w stosunkowo szybki sposób adaptują się do nowych warunków, wykorzystując szanse stwarzane przez gospodarkę rynkową. Istnieją jednak i takie regiony, w których już w najbliższej przyszłości wystąpią niekorzystne tendencje ograniczające w efekcie możliwości ich rozwoju. Zjawisko to, określane mianem polaryzacji procesu

rozwoju, postrzegane jest raczej negatywnie, stąd najczęściej dąży się do równoważenia poziomu rozwoju na całym obszarze Polski. Z drugiej strony spotykane są też opinie, że polaryzacja do pewnego stopnia może podwyższać efektywność regionów dobrze prosperujących, a dzięki temu przyspieszać wzrost gospodarki narodowej jako całości [Domański, 2001, s. 13].

PROGNOZA PKB POLSKI NA PODSTAWIE MODELI TENDENCJI ROZWOJOWEJ

Metody prognozowania opisują sposób przetworzenia danych o przeszłości oraz sposób przejścia od danych wcześniej przetworzonych do konstrukcji prognozy [Manikowski, Tarapaty, 2002, s. 24]. W literaturze przedmiotu występuje wiele różnych klasyfikacji metod prognozowania, a jedną z częściej występujących jest podział metod na ilościowe i jakościowe [Dittmann, 2008, s. 35]. Metody ilościowe opierają się na modelach prognostycznych, które utworzone są na podstawie informacji o kształtowaniu się wartości zmiennych, zarówno prognozowanej, jak i zmiennych objaśniających w przeszłości. Do modeli ilościowych należą zwłaszcza modele szeregów czasowych oraz modele ekonometryczne. Prognozy kształtowania się kwartalnych wartości produktu krajowego brutto zostaną wykonane za pomocą wybranych metod prognozowania. Przy wyborze kolejnych metod kierowano się ich aktualnością, elastycznością oraz dokładnością.

Modele tendencji rozwojowej, jako bardziej zaawansowane narzędzie analiz danych, stosowane jest w przypadku szeregów czasowych o zarysowanym trendzie oraz wahaniach przypadkowych. Rolę zmiennej objaśniającej odgrywa w tym przypadku czas. Zmienna ta nie jest bezpośrednią przyczyną zmian zachodzących w wartościach zmiennej prognozowanej, ale syntetyzuje wpływ bliżej nieznanych czynników i stwarza możliwość opisu tych zmian w sposób ilościowy [Cieślak, 2005, s. 76]. Za pomocą modeli tendencji rozwojowej możliwe jest budowanie prognozy na więcej niż jeden okres do przodu.

Model tendencji rozwojowej przyjmuje następującą postać:

$$y_t = f(t) + \varepsilon_t \text{ lub } y_t = f(t)\varepsilon_t$$

gdzie: $f(t)$ – funkcja trendu, ε_t – składnik losowy, $t=1, 2, \dots, n$.

Prognozę punktową dla zmiennej y na okres prognozowania wyznacza się z równania trendu liniowego

$$\hat{y}_t = \alpha_0 + \alpha_1 t + e_t^n$$

gdzie:

α_0, α_1 – parametry szacowanego modelu,

e_t – reszty modelu,

t – zmienna czasowa.

Na podstawie powyższego wzoru otrzymano następującą postać modelu:

$$Y_t = 81810,82777 + 4101,568316t$$

Z kolei prognozę przedziałową dla zmiennej y przy określonym z góry poziomie ufności ($P = 1 - \alpha$), wyznaczono na podstawie poniższego wzoru:

$$P(\hat{y}_T - t_{\alpha, n-2} \cdot S_T^P < y_T < \hat{y}_T + t_{\alpha, n-2} \cdot S_T^P) = 1 - \alpha$$

Otrzymane wyniki dotyczące kształtowania się wielkości PKB w Polsce w kwartałach do 2012 roku przedstawia tabela 1.

Prognozy na następne kwartały w 2010 roku wynoszą kolejno: 332 873,56 mln zł w I kwartale (wartość ta będzie nie mniejsza niż 303 657,44 mln zł oraz nie większa niż 362 089,68 mln zł), 336 996,11 mln zł w II kwartale (PKB nie przekroczy 366 212,55 mln zł oraz nie będzie mniejsza od 307 779,66 mln zł), 341 118,65 mln zł w III kwartale (wartość będzie znajdować się w przedziale od 311 901,87 mln zł do 370 335,43 mln zł) oraz 345 241,20 mln zł w IV kwartale (PKB będzie nie większy niż 374 458,32 mln zł oraz nie osiągnie niższego poziomu od 316 024,07 mln zł). Poszczególne wartości rzeczywiste odchylają się od prognozowanych o około 4,20%.

Tabela 1. Prognoza kształtowania się PKB do 2012 roku (model trendu)

rok	kwartał	T	prognoza punktowa	błąd prognozy	względny błąd prognozy w %	prognoza przedziałowa	
						dolna granica	górna granica
2010	I	61	332873,56	14584,43	4,38	303657,44	362089,68
	II	62	336996,11	14584,59	4,33	307779,66	366212,55
	III	63	341118,65	14584,76	4,28	311901,87	370335,43
	IV	64	345241,20	14584,93	4,22	316024,07	374458,32
2011	I	65	349363,74	14585,11	4,17	320146,26	378581,22
	II	66	353486,29	14585,29	4,13	324268,44	382704,13
	III	67	357608,83	14585,48	4,08	328390,61	386827,06
	IV	68	361731,38	14585,67	4,03	332512,77	390949,99
2012	I	69	365853,93	14585,87	3,99	336634,92	395072,93
	II	70	369976,47	14586,07	3,94	340757,06	399195,88
	III	71	374099,02	14586,28	3,90	344879,19	403318,84
	IV	72	378221,56	14586,49	3,86	349001,31	407441,81

Źródło: opracowanie na podstawie [Dubiel, 2009, s. 14].

Prognozy na 2011 rok ukazują dalszy wzrost wartości PKB. W I kwartale 2011 roku PKB wyniesie 349 363,74 mln zł, w kolejnym zaś o 4122,55 mln zł więcej. Wartości te nie przekroczą 382 704,13 mln zł oraz nie osiągną niższego poziomu od 320 146,26 mln zł. Wartość produktu krajowego brutto w III kwartale 2011 roku nie przekroczy przedziału (328 390,61; 386 827,06) i wyniesie

357 608,83 mln zł, zaś w kolejnym kwartale osiągnie 361 731,38 mln zł (wartość ta będzie nie mniejsza niż 332 512,77 mln zł oraz nie większa niż 390 949,99 mln zł). Wszystkie prognozy obarczone są błędami około 4,10%, co znaczy, że wartości rzeczywiste odchylają się od teoretycznych średnio o ok. +/- 14 585,00 mln zł. Kolejne prognozy rysują podobnie jak poprzednio optymistyczne wizje. PKB w II kwartale 2012 roku wyniesie 365 853,93 mln zł (wartość ta będzie nie mniejsza niż 336 634,92 mln zł oraz nie większa niż 395 072,93 mln zł). W następnych kwartałach PKB wyniesie kolejno 369 976,47 mln zł w II kwartale (PKB nie przekroczy 399 195,88 mln zł oraz nie będzie mniejszy od 340 757,06 mln zł), 374 099,02 w III kwartale (wartość będzie znajdować się w przedziale od 344 879,19 mln zł do 403 318,84 mln zł) oraz 378 221,56 mln zł w IV kwartale (PKB będzie nie większy niż 407 441,81 mln zł oraz nie osiągnie niższego poziomu od 349 001,31 mln zł). Poszczególne wartości rzeczywiste odchylają się od prognozowanych średnio o około 3,90%, czyli o około +/- 14 585,00 mln zł.

Faktem jest, że polaryzacja rozwoju regionalnego, jak i podobne zjawiska wewnątrz regionów, przynoszą zarówno pozytywne, jak i negatywne efekty. Z jednej strony słabo rozwinięta i mniej dynamiczna część regionu aktywizuje się dzięki impulsom płynącym z bieguna wzrostu (poprzez zwiększony popyt bieguna na produkty wytwarzane w regionie, inwestowanie w działalności uzupełniające, prowadzone na zapleczu oraz tworzenie miejsc pracy dla ludności z zapleczka). Z drugiej strony słabsza część regionu przegrywa w konkurencji o rynki zbytu z lepiej zorganizowanym i bardziej wydajnym przemysłem, skoncentrowanym w regionie lepiej rozwiniętym. Drugim negatywnym efektem polaryzacji jest odpływ najwyżej wykwalifikowanych kadr i zasobów kapitałowych z regionu do ośrodka wzrostu. Uważa się, że efekty negatywne odczuwane są najdotkliwiej w pierwszej fazie procesu wzrostu bieguna, w dłuższym okresie przeważają efekty pozytywne. Dlatego też przekonanie, że zasada równości szans i warunków gospodarowania powinna mieć charakter regionalny (założenie leżące u podstaw polityki regionalne UE), okazuje się nie do końca uzasadnione. Wyrównanie takie nie jest ani możliwe, ani potrzebne. Przykładem może być Unia Europejska, która zainwestowała miliardy euro w regiony Włoch, Grecji i Portugalii, a ich pozycja konkurencyjna i atrakcyjność niewiele się zmieniły [Pięta-Kanurska, 2002, s. 264–265].

W wielu państwach UE ich wschodnie regiony są mniej zamożne. Podobna sytuacja ma miejsce w Polsce między innymi dlatego w polityce gospodarczej UE kieruje się większe wsparcie finansowe na wyrównywanie dysproporcji pomiędzy regionami bogatymi i biednymi. Z opublikowanych przez GUS danych wynika, że biorąc pod uwagę PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca Podkarpacie jest najbiedniejszym regionem w Polsce. Jednak podregion rzeszowsko-tarnobrzeski jest zdecydowanie bardziej dynamiczny aniżeli podregion kro-

śnieńsko-przemyski. Zróżnicowanie to w danych za 2007 rok w układzie podregionów przedstawia się następująco:

- 1. miejsce Warszawa – 94 185 zł,
- 46. miejsce powiat rzeszowski – 22 729 zł,
- 48. miejsce powiat tarnobrzeski – 22 456 zł,
- 60. miejsce powiat krośnieński – 18 955 zł,
- 65. miejsce powiat przemyski – 17 678 zł,
- 66. miejsce powiat nowosądecki – 17 438 zł.

PODSUMOWANIE

Poza podstawowym miernikiem procesów gospodarczych w postaci PKB przyjmuje się również inne parametry. Według badań prowadzonych przez Organizację Narodów Zjednoczonych wskazano kraj, w którym żyje się najlepiej uwzględniając długość życia mieszkańców oraz poziom wykształcenia. Norwegia według tego badania otrzymała status państwa, w którym żyje się najlepiej, zaś na końcu zestawienia znalazły się państwa nękane przez wojny i choroby obszaru Afryki subsaharyjskiej.

Podkreślić należy, iż badania te wskazują na fakt, że wiele państw doznało w ostatnich dekadach regresu gospodarczego spowodowanego kryzysami wynikającymi z konfliktów zbrojnych oraz epidemii chorób i doszło do tego jeszcze przed skutkami światowego kryzysu gospodarczego. Średnia długość życia w Nigerze wynosi zaledwie 50 lat i jest to o ponad 30 lat mniej niż w Norwegii. Najdłużej żyją mieszkańcy Japonii – 82,7 lat, zaś w Afganistanie zaledwie 43,6 lat. Połowa ludzi mieszkających w 24 najbiedniejszych państwach jest niepiśmienna, w Polsce średnia długość życia wynosi 75,5 roku, natomiast w zestawieniu międzynarodowym Polska zajęła 41. miejsce zaliczając gospodarkę polską do grupy państw o wysokim wskaźniku rozwoju społecznego. Najwyższe PKB na głowę mieszkańca ma Lichtenstein – 85 383 USD, najniższe demokratyczna Republika Konga – 298 USD. W Polsce wskaźnik ten wynosił 15 987 USD.

W analizie efektywności procesów gospodarczych zarówno w ujęciu regionalnym, jak i międzynarodowym należałoby określić wartość tzw. wskaźnika komfortu ekonomicznego jako metody pomiaru koniunktury gospodarczej oraz postępu społecznego. Parametr taki jako syntetyczny miernik powinien odzwierciedlać aspekty bezpieczeństwa finansowego nierówności dochodów, akumulacji kapitałów oraz poziomu konsumpcji.

Aktualnie dzięki działalności polskich przedsiębiorców oraz samorządów można mówić o kryzysie gospodarczym w czasie przeszłym. Nadal jednak pozostaje ciągle aktualna kwestia wyrównywania szans rozwojowych regionów zapóźnionych gospodarczo i wykorzystywania ich potencjału rozwojowego, a nie budowanie kilku ośrodków wzrostu.

LITERATURA

- Adamowicz M., 2003, *Skala lokalna w terytorialnym podziale kraju* [w:] *Strategie rozwoju lokalnego*, t. I: *Aspekty instytucjonalne*, red. M. Adamowicz, SGGW, Warszawa.
- Bieńkowski W., 2006, *Wpływ instytucji na rozwój gospodarczy i konkurencyjność krajów postkomunistycznych. Kilka uwag w odniesieniu do Polski i Rosji*, Wydawnictwo Optimum Warszawa.
- Bossak J., Bieńkowski W., 2004, *Międzynarodowa zdolność konkurencyjna kraju i przedsiębiorstw. Wyzwania dla Polski u progu XXI wieku*. Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Capaldo A., 2007, *Network Structure and Innovation: The Leveraging of a Dual Network as a Distinctive Relational Capability*. "Strategic Management Journal", nr 6.
- Chojnicki Z., 1989, *Podstawowe aspekty rozwoju społeczno-gospodarczego* [w:] *Współczesne problemy gospodarki przestrzennej Polski*, red. A. Kukliński, UW, Warszawa.
- Cieślak M., 2005, *Prognozowanie gospodarcze: metody i zastosowania*, PWN, Warszawa.
- Dittmann P., 2008, *Prognozowanie w przedsiębiorstwie: metody i ich zastosowanie*; Oficyna Ekonomiczna, Kraków.
- Domański R., 2001, *Czy istnieje dylemat: polaryzacja – rozwój regionów opóźnionych?* [w:] *Gospodarka, przestrzeń, środowisko. Strategia rozwoju województw wschodniego i zachodniego pogranicza Polski w kontekście integracji z Unią Europejską*, red. A. Stasiak, R. Horodeński, C. Sadowska-Sanarska, WSE, Białystok.
- Dubiel A., *Projekt budowy prognozy kształtowania się wielkości PKB*, maszynopis, UR, 2009.
- Ethiraj S., Kale P., Krishnan M., Singh J., 2005, *Where Do Capabilities Come From and How Do They Matter? A Study in the Software Services Industry*, "Strategic Management Journal", nr 1.
- Garelli S., 2006, *Competitiveness of Nations: Fundamentals*, IMD World Competitiveness Yearbook.
- Grzebyk M., 2003, *Uwarunkowania rozwoju jednostek terytorialnych szczebla lokalnego* [w:] *Regionalne uwarunkowania ekonomicznego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich*, t. 2, red. A. Czudec, UR, Rzeszów.
- Jenkins W., 2005, *Competing in Times of Evolution and Revolution. An Essay on Long-Term Firm Survival* "Management Decision", nr 1.
- Kociszewski J., 2002, *Konwergencja czy dywergencja poziomu rozwoju i poziomu życia pomiędzy regionami zachodnimi i północnymi oraz wschodnimi w procesie przechodzenia Polski do gospodarki rynkowej* [w:] *Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych VII. Współczesne procesy transformacji w układach lokalnych i regionalnych w Polsce*, red. B. Namyślak, R. Kozieł, UW, Wrocław.
- Lukovics M., 2007, *Measuring Territorial Competitiveness: Evidence from Hungarian Local Administrative Units (LAU1)*. In: "Local Governance and Sustainable Development", 47th Congress of the European Regional Science Association, Paris.
- Manikowski A., Tarapaty Z., 2002, *Prognozowanie i symulacja rozwoju przedsiębiorstw*, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa.
- Obłój K., 2007, *Strategia organizacji. W poszukiwaniu trwałej przewagi konkurencyjnej*, PWE, Warszawa.
- Phelps B., 2007, *Electronic Information Systems and Organizational Boundaries* "Technology Analysis and Strategic Management", nr 1.

- Pięta-Kanurska M., 2002, *Ekonomiczno-społeczne determinanty polaryzacji procesu rozwoju regionalnego w Polsce* [w:] *Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych VII. Współczesne procesy transformacji w układach lokalnych i regionalnych w Polsce*, red. B. Namysłak, R. Kozieł, UW, Wrocław.
- Porter M., 1992, *Strategia konkurencji*. PWE Warszawa.
- Potoczek A., Jachowicz S., 2005, *Administracja publiczna w procesie zarządzania rozwojem lokalnym i regionalnym*, WSSM, Toruń–Warszawa.
- Schreyogg G., Kliesch-Eberl M., 2007, *How Dynamic Can Organization Capabilities Be? Towards A Dual-Process Model of Capability Dynamization* "Strategic Management Journal", nr 9.
- Smoleń M., 2009, *Procesy zmian rozwojowych w gospodarce regionu Podkarpacia*, Wydawnictwo Difin, Warszawa.
- Trebuňa P., *Príspevok ku koncepcii metodiky tvorby podnikovej kultúry*. In: *Trendy v systémoch riadenia podnikov, Vysoké Tatry, Stará Lesná Zborník príspevkov*, Košice: TU, 2008
- Von Stackelberg K., Hahne U., 1998, *Teorie rozwoju regionalnego* [w:] *Rozwój ekonomiczny regionów. Rynek pracy. Procesy migracyjne. Polska, Czechy, Niemcy*, red. S. Golinowska, Raport IPiSS, Warszawa, z. nr 16.
- Wagner E., Hansen E., 2005, *Innovation in Large Versus Small Companies: Insights From the US Wood Products Industry*. "Management Decision", nr 6.
- Wojtasiewicz L., 1995, *Czynniki rozwoju lokalnego – nowe ujęcie metodologiczne*, Biuletyn KPZK PAN, Warszawa.
- Wyznikiewicz B., 1997, *Międzynarodowa konkurencyjność polskiego przemysłu*, „Przeгляд Organizacji”, nr 7–8.

Streszczenie

Procesy globalizacyjne wywierają coraz większy wpływ na gospodarki narodowe poszczególnych krajów. Dynamika wzrostu produktu światowego była zawsze silnie skolerowana ze wzrostem gospodarek narodowych głównie tych krajów, które były silne ekonomicznie. Wskaźnik PKB na jednego mieszkańca przedstawia realny poziom ekonomiczny gospodarek oraz informuje o różnicach w jakości życia między regionami i krajami na świecie. Fakty te tworzą zagrożenie nie tylko dla ekonomicznej równowagi globalnej, ale także dla bezpieczeństwa narodów.

Efficiency of economic processes in Poland in conditions of global recession

Summary

Globalization has a great impact on national economies. Global growth dynamics has always been closely related to the growth in the countries considered to be economically strong.

The GDP per citizen reveals the truth about the actual wealth of different nations as it outlines drastic differences in the quality of life in different countries and regions of the world. Those circumstances pose a viable threat not only to the global economic balance but also to the safety of nations.

People's behaviours, being more predictable, create conditions for rational actions and increase in productivity, showing their connection with territorial competitiveness which is based on productivity, efficiency of usage of resources, and leads to higher level of life and increase in GDP per capita.